

Szendy István

Korunk és hadviselése

DOI 10.17047/HADTUD.2018.28.2.3

A fegyveres küzdelem, a háború emberi létünk egyik meghatározó jellemzője, a társadalmi lét funkcionalitását biztosító társadalmi mozgások eredményeként alakult ki. Egy ilyen szituációban a katonai erő sikeres alkalmazása – az arról szóló politikai döntést követően – az érintett társadalmi közösség szempontjából „élet vagy halál” kérdése. Az államok, különösen a nemzetállamok kialakulása és létrejötte óta minden józan és reális gondolkodású társadalmi közösség megteremti – többnyire generációkon keresztül átvélő társadalmi konszenzus alapján – azt a garanciarendszert, mely kielégíti e vonatkozásban létező igényét, megteremti és fenntartja saját hadügyét, melynek meghatározó fontosságú elmélete és gyakorlata a hadviselés milyenségében és minőségében jut kifejezésre. Őszintén reméljük, hogy e tanulmány közreadásával sikerült a tisztelt olvasók számára – a hadviselés elmélete és gyakorlata tárgyában – átadni korszerű hadtudományi alapokon nyugvó rendszerezett ismereteket.

Bevezetés

Földünk alapvetően a természeti erők hatására végbement folyamatok és az emberiség fejlődéstörténetében bekövetkezett fegyveres küzdelmek, háborúk eredményeként lett olyanná, amilyenek ma ismerjük. A múltban és a jelenben létező hatalmi központok kialakulása, létezése, a nagy- és középhatalmak, valamint a kis országok érdekeltége, illetve földrajzi határai nemcsak a diplomácia tevékenységéről, hanem éppen annyira a haderők katonai műveleiről is tanúskodnak. Vélhetően nem járunk messze az igazságtól, ha arra a megállapításra jutunk, hogy a diplomácia gyakran csupán arra szolgált, hogy megerősítse a háború igazságosságát.

Az emberi érdekközösségek nagyszerű találmányai a politikai és katonai, illetve gazdasági szövetségek. Akár az ókor városállamainak, majd későbbi birodalmainak viszonylag rövid életű szövetségei, akár a modern idők szuperhatalmi érdekcsoportjai – kivétel nélkül azért jöttek létre, hogy védelemül szolgáljanak egy felismert vagy felismerni vélt katonai fenyegetéssel szemben. Továbbá azért, hogy létrehozzák és fenntartsák azokat a komplex képességeket, amelyek birtokosaként alkalmassá válnak egy olyan kollektív „válasz” megadására, amelytől saját biztonságuk és érdekeik érvényesülése garantált objektív valóság lehet.

Nem vitatjuk, hogy a történelemből ismert számos meghatározó jelentőségű birodalom létrejöttének okát gazdasági célok megvalósításához köthetjük. De az is

vitathatatlan, hogy mindenkor és mindenhol hadseregek harcoltak e birodalmak létrehozásáért és fenntartásáért, miközben más fegyveres erők éppen e birodalmak ellen küzdöttek saját (például éppen nemzeti) célkitűzéseik elérése érdekében.

A 17. századi Franciaországban Richelieu¹ már felismerte, hogy a központi hatalom sikeres működése, működtetése az uralkodó – tehát nem mások – által fenntartott, irányított és ellenőrzött állandó, fegyelmezett, kiképzett fegyveres erőn múlik. Ettől kezdve a politikai intézményeket és azok funkcionális működését (valójában az egész társadalmat) ez az álláspont, helyesebben szólva ez az önkényes, a hatalom részéről megjelenő nyomás formálta, alakította.

Az általunk is ismert modern Európa létrejötté egybeesik a nemzetállamok kialakulásának korával. Ez a történelmi időszak azonban az egyre nagyobb létszámú állandó hadseregek létrehozásának a kora is, amelyek (szinte folyamatos) katonai műveleti alkalmazása nélkül a nemzetállamok nem maradhattak volna fenn, illetve érdekeiket, törekvéseiket aligha érvényesíthették volna.

A fegyveres küzdelemnek, a háborúnak tehát meghatározó szerepe volt és van az államközi kapcsolatokban, de – és ezt jól mutatják a jelenkori világunkat jellemző, lokálisan, regionálisan és kontinentálisan is megjelenő geopolitikai és geostratégiai jellemzők – aligha kisebb a jelentősége az egyes államokon belül.

Az állam, illetve az államot alkotó társadalmi közösség tevékenységének jóformán minden területére – a politikára, a gazdaságra, a közigazgatásra, az egészségügyre és még másokra – hatással van a fegyveres küzdelem, vagy legalábbis az arra utaló, azt biztosító tudati, illetve gyakorlati felkészülés. Érdekes és felettébb elgondolkodtató, hogy a múltban is, és a jelenben is szinte minden civilizációs kultúrkörben találunk számos olyan társadalmi rendszert, amely erőteljesen hangsúlyozza a társadalmi rang és a katonai szolgálat összefüggését.

Korunk állami hivatalainak, szerveinek a funkciói rendkívül széleskörűek, összetettek, és mint ilyenek, alig vethetők össze Richelieu korával. Ám az nem kétséges, hogy ott, ahol az állami hivatalok tevékenységüket felelősséggel látják el, az ország védelmét szolgáló pénzügyi alapok, a humán erőforrás-bázis, az infrastruktúra, illetve a felszerelés biztosítását mindmáig az egyik legfontosabb kötelességüknek tekintik. Ez egy olyan társadalmi jellemző, amelyen keresztül jól mérhető a központi hatalom és a fegyveres erők közötti viszony. Más szóval, meghatározható a hadsereg helye, szerepe, végső soron jelentősége az államban.

Ha áttekintjük a történelem során lezajlott háborúkat, illetve igyekszünk szembenézni korunk valódi kihívásaival, veszélyforrásaival, aligha lehet kétségünk afelől, hogy a háború feltehetően továbbra is megtartja a maga semmivel sem pótolható „hasznosságát” a politika eszköztárában. A „had” tehát hasznos dolog, de csak akkor, ha adott időben, adott helyen, eredményesen és költség-hatékonyan képes megfelelni a vele szemben támasztott – a politika által küldetesként megfogalmazott – társadalmi elvárásoknak.

A haderő, a fegyveres erő műveleti alkalmazása során – a legteljesebb lojalitása és áldozatvállalása mellett is – csak azt képes nyújtani, amire létező képessége, a katonai

---

1 Armand Jean du Plessis de Richelieu (Párizs 1585. szeptember 9. – 1642. december 4.) francia államférfi, közismert nevén Richelieu bíboros vagy a „Vörös Eminenciás”.

potenciálja² alkalmassá teszi. A katonai potenciál viszont a társadalmi közösség komplex védelmi képességét visszatükröző hadipotenciál³ része, amely adott történelmi időpontban és körülmények között, a maga sajátosságai miatt vitathatatlanul a legfontosabb. Azonban hatékony alkalmazása csak akkor lehet reális társadalmi elvárás, ha a hosszú távú és következetes kormányzati politika az állam hadipotenciálját alkotó további – a társadalom más területén kialakítandó – képességekben rejlő lehetőségek határáig, illetve azokkal összhangban határozza meg a katonai potenciál milyenségét. A vágy és a lehetőség, a védelmi igény szint és a védelmi képesség szintjének rendkívül ingatag egyensúlya tartós és stabil fenntartása egy adott társadalmi közösségben a fenntartható fejlődés biztosítása érdekében, a kormányzás lehetőségét birtokló és azért aktuálisan felelős politikai elit kormányzati stratégiájának legfontosabb tételei közé tartozik. Annak centrális eleme, amelynek egyik legfontosabb és állandó „tartóoszlopa” minőségi mutatója a hadügy, illetve annak meghatározó fontosságú társadalmi létjelensége, az aktuálisan létező történelmi korban megvalósuló *hadviselés*.⁴

A hadviselés bekövetkezése a társadalmi közösségnek a társadalmi munkamegosztás során célfeladat elvégzésére létrehozott, illetve fenntartott specifikus jellemzőkkel bíró képességét aktivizálja, használja a társadalom érdekei érvényesítése vagy védelme érdekében. A katonai erő fegyveres küzdelemben történő alkalmazása értelemszerűen a rendelkezésre álló funkcionális katonai képességeken alapuló, különböző műveleti szintekhez köthető tervszerű katonai műveletekben valósul meg. Ennek a társadalmi lét szempontjából nélkülözhetetlen képességnek, a katonai potenciálnak a hatékony alkalmazását garantáló, az elmélet és a gyakorlat egységét biztosító platformja a hadművészet.⁵

A hadviselés – mint társadalmi létjellemző, illetve létforma – szoros kapcsolatban áll a társadalmi lét viszonyrendszerében létező valamennyi területtel és az átfogó megközelítés elmélete, valamint gyakorlata alapján hat azokra, miközben

-
- 2 A katonai potenciál az államok (és koalíciók) katonai erejének klasszikus és funkcionális katonai képességekben megmutatható jellemzője, a társadalmi lét egy területe, amely elválaszthatatlanul összefügg az állam gazdasági, tudományos és erkölcsi képességeivel, lehetőségeivel. Függ tőlük, ugyanakkor megvan a maga sajátossága. A katonai potenciál a következő mutatókban mérhető és értékelhető: a fegyveres erők fenntartásának és fejlesztésének állapota; a fegyveres erők harcképességének állapota és fejlesztésének milyensége, illetve minősége; a fegyveres erők kiképzettségi szintje; a fegyveres erők kiegészítési és mozgósítási rendszerképessége, valamint annak állapota; a fegyveres erők haditechnikai és technikai ellátottsága, továbbá azok minőségi és mennyiségi jellemzői. Szendy István (2017): *Hadügy és hadviselés*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, Nordex Nonprofit Kft. 56.
  - 3 A hadipotenciál az államok (és koalíciók) ténylegesen meglévő, egy adott történelmi kor adott időszakában a hadügy, a honvédelem érdekében össztársadalmi szinten maradéktalanul megvalósítható maximális képességei és lehetőségei. Szendy István (2017): *Hadügy és hadviselés*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, Nordex Nonprofit Kft. 56.
  - 4 A hadviselés a hadban álló felek fegyveres erejének háborús katonai műveleti, illetve háborús küzdelem körüli válságreagáló katonai műveleti alkalmazása a hadművészet elméletének és gyakorlatának elvei szerint. Szendy István (2017): *Hadügy és hadviselés*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, Nordex Nonprofit Kft. 188.
  - 5 A hadművészet a szárazföldön, a tengeren, a légtérben és a légi-kozmoszban folyó fegyveres küzdelem előkészítésének, megvívásának, továbbá harci támogató, valamint harci kiszolgáló támogatásának tudományos elmélete és gyakorlata. Szendy István (2017): *Hadügy és hadviselés*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, Nordex Nonprofit Kft. 189.

együttal azok hatása alatt áll. Az emberiség történelme cáfolhatatlanul igazolja előbbi állításunkat, melynek hangoztatása során azt is ki kell jelentenünk, hogy ez a kölcsönhatás az össztársadalmi képességek kapcsolatrendszerében a politika, a gazdaság és a hadviselés közötti kapcsolat tekintetében hatványozottabban igaz.

Ebből az alapvetésből kiindulva – a jelenleg megvalósuló hadviselés tartalmi jegyei bemutatása előtt – fontosnak tartjuk röviden áttekinteni azt az aktuális geopolitikai és geostratégiai helyzetet, amely – véleményünk szerint – a ma létező biztonsági környezet kialakulásához vezetett és a már említett kölcsönhatás érvényesülése okán formálja korunk hadviselését.

Elemzés katonaszemmel:

Helyzetértékelés a jelenkor geopolitikai és geostratégiai folyamatairól, a biztonsági környezetről és a hadviselésről

Már a 21. század első évtizedének közepére – a geopolitika szintjén és annak meghatározó szereplői számára – egyértelmű tényvé vált, hogy az Amerikai Egyesült Államok szuperhatalmi szerepvállalása ellenére a világ nem vált egypólusúvá. Sőt, napjainkra egyértelműen behatárolható az a többé-kevésbé már valóságos hatalmi központok,⁶ melyek meghatározó társadalmi elitjei, a nyugati-civilizációs kultúrkörhöz tartozó társadalmak által elképzelt, a fenntartható fejlődésüket biztosító és garantáló elmélettől, illetve gyakorlattól eltérő jövőképből gondolkodnak.

Mára, sajnálatos módon, bebizonyosodott, hogy az emberiség egészét fenyegető globális biztonsági kihívásokra multipoláris világunk mértékadó hatalmi tényezői – kontinentális, regionális, illetve sok esetben lokális érdekeik, érdekeltségeik okán – nem tudnak, nem képesek, esetleg nem is akarnak egységes válaszokat adni, illetve megoldásokat találni.

Valójában biztonság-felfogásunk sem egységes. Tanulmányunkban nem célunk a napjainkban létező biztonságelméletek bemutatása, de azt feltétlenül szükségesnek tartjuk megjegyezni, hogy működő világunkban egyszerre van jelen és érvényesül a komplex és a hagyományos biztonságelmélet és gyakorlat. Ez a tény Földünkön – az emberiség egésze vonatkozásában – már önmagában is megosztottsághoz vezet. Ezt az alaphelyzetet aztán tovább bonyolítja a kontinentális, regionális és lokális specifikumokként megjelenő, politikai, gazdasági, szociális, etnikai és történelmi jellemzők által motivált közösségi tudat, helyesebben annak egyfajta leképződése, az identitástudat az éppen létező történelmi korszak aktuális időszakában, a jelenben

Az aligha vitatható, hogy a biztonság garanciarendszere tekintetében a jelenben formáljuk a jövőt, de az sem vonható kétségbe, hogy e tekintetben a múlt történései határozták meg az általunk ma megélhető jelent. Mindezek okán, a 20. és a 21. század fordulóján Európa és a világ már szinte semmiben sem hasonlított a tíz-tizenöt évvel korábbi önmagához. Ugyanakkor ki kell jelentenünk, hogy sajnos nem hasonlított azokhoz a különböző stratégiai szinteken megfogalmazott politikai prognózisokhoz sem, amelyeket a 20. század kilencvenes éveinek elején az államok kormányzati

6 Brazília, Oroszországi Föderáció, India, Irán, Kína, Dél-afrikai Köztársaság stb.

stratégiáinak megalkotásában közreműködő biztonságpolitikai, politikai, gazdasági és más szakértők a nyugat-európai civilizációs kultúrkörhöz tartozó társadalmi közösségeink számára a jövő tekintetében felvázoltak. Ezek a kormányzati stratégiák szintjére emelt prognózisok azonban az elmúlt több mint húsz évben meghatározó mértékben befolyásolták, sőt nyugodtan kijelenthető, módosították az európai, de valójában a nyugat-európai civilizációs kultúrkörhöz tartozó országok, nemzetek társadalmi közgondolkodását, illetve a biztonság katonai összetevőiről, annak helyéről, szerepéről, valamint társadalmi fontosságáról alkotott képet. Sőt, jelentős, máig ható zavart okoztak az identitásalapú értékrend szerint működő társadalmi lét viszonyrendszerében.

A társadalmak fenntartható fejlődésének alapvető garanciája – hangzott mintegy húsz éve a szakemberek állásfoglalása – a biztonság komplex felfogásában és alkalmazásában valósul meg, amelyben a katonai elem fontossága és jelentősége a korábbi időszakhoz viszonyítottan jelentősen csökken.

Létező világunkban – ahogyan erre már utaltunk – nem egyeduralkodó a biztonság komplex felfogásának elmélete, és napjainkra a biztonság meghatározó elemeként működtetett katonai tényező semmit sem veszített jelentőségéből.

A kétpólusú világrendszer felbomlását követően – éppen a már említett szakértői körök állásfoglalása alapján – számos európai országban szinte azonnal terjedni kezdett egy olyan szemlélet, amely a „nagy szembenállás” megszűnését követően az addig a biztonság egyik alapvető garanciájának tekintett haderők fenntartásának jövőbeni társadalmi hasznosságát megkérdőjelezte. Így már 1991-től – elsősorban a közép- és a közép-kelet-európai államokban – biztonságpolitikai érvekre támaszkodva, illetve gazdasági érdekekre hivatkozva gyorsított ütemben megkezdődött az akkor létező katonai képességeket biztosító hadseregstruktúrák lebontása. Mindez történt úgy, hogy akkor (az 1990-es évek elején) senki sem tudta felelősséggel megmondani, hogy az öt, tíz, illetve huszonöt év múlva létező világ geopolitikai és geostratégiai állapota majd igényli-e, és ha igen, akkor milyen képességekkel, milyen módon és milyen mértékben a katonai erő alkalmazását.

Ez a folyamat, az egyébként elhibázott stratégiai döntések felismerése ellenére, vagy azzal együtt megközelítően húsz évben keresztül érvényesült a NATO-t és az EU-t alkotó országok mindegyikében. Végül soron mindez azt eredményezte, hogy 2012-re, 2014-re a katonai potenciált képező katonai képességek olyan mértékű amortizációja következett be melynek hatására a szövetségekhez tartozó társadalmi közösségek jelentős mértékben elvesztették államaik szintjén az elrettentés, a hadseregek vonatkozásában pedig a visszatartás képességét.⁷ Ez által biztonsági garancia-rendszerük hiteltelenné vált.

A nyugat-európai civilizációs kultúrkör társadalmi létformáiban – az utóbbi 6–8 évben – bekövetkezett változások (köztük súlyos problémaként a nemzetek katonai

---

7 A katonai erő képességvesztésének problémáját a NATO Katonai Bizottsága már az ezredforduló időszakában felismerte és a szövetség, a 2002-es prágai csúcstalálkozója óta igyekezett több-kevesebb sikerrel úrrá lenni ezen a szervezet rendeltetészerű működését akadályozó stratégiai kihíváson. Ezen a téren tényleges változást a 2014. szeptember 4–5-én Newportban megtartott NATO-csúcstalálkozó eredményezett.

erejének képességvesztése) és azok komplex hatása vezetett a ma lokálisan, regionálisan és globálisan létező mindannyiunk által ismert politikai helyzethez, illetve a biztonság vonatkozásában kialakult deficithez.

„A történelem az élet tanítómestere” – fújjuk az unalomig ismert szlogent, de mi csak azért sem tanulunk. Az elmúlt negyedszázad történéseit áttekintve, illetve értékelve megállapíthatjuk, hogy a 20. század utolsó évtizedeiben jelentős mértékben megváltoztak a létünkre és biztonságunkra ható veszélyforrások, és ezek a változások napjainkban is tapasztalhatók.

Ugyanakkor a 21. század második évtizedében a geopolitikai és geostratégiai helyzet a várakozásokkal ellentétben nem egyszerűsödött, sőt az utóbbi 5–6 évben olyan biztonsági kihívások, illetve veszélyforrások jelentek meg vagy aktivizálódtak, amelyek hatásai következtében komplex biztonsági környezetünk és vele egyéni, illetve közösségi biztonságérzetünk is jelentősen romlott.

2008 óta (orosz–grúz háború) ismét valós veszély az államok, országok közötti, katonai erővel megvívható, magas intenzitású fegyveres küzdelem, a háború. Eddig az időpontig, illetve az esemény bekövetkezéséig egy posztmodern illúzióban élve, a relatív béke lélektani hatása alatt elhittük, hogy az egész világ a konvergenciáról, a felzárkóztatásról és az államok együttműködéséről szól.

Ami igaz nagyban, az sajnos igaz kicsiben is. Európa szomszédság-politikája nem nevezhető sikertörténetnek. A nemzetek történelmi, illetve társadalmi létükön keresztül meghatározó módon befolyásolják a regionális szintű folyamatokat, ez által hatnak a számukra otthont nyújtó kontinens biztonságának milyenségére és minőségére. Az azonban szinte minden érintettre érvényes, hogy durván túlértékeli saját „vonzerejét”.

Az utóbbi fél évtized történései tükrében – a NATO-, illetve az EU-országok tekintetében – mintha tényleg hiteltelenné váltak volna a biztonsági garanciák, és ezek sorában a hiteles katonai visszatartó erő garanciája is. Mindez természetes következménye ezekben az országokban az előzőekben bemutatott szakértői prognózisokra épített elhibázott helyzetértékelések nyomán megalkotott nemzeti biztonsági stratégiák determinálta kormányzati stratégiák alapján működtetett, a társadalmi lét minden területén az utóbbi húsz-huszonöt évben megvalósuló hatás-ellenhatásmechanizmusoknak.

Az egyes országok katonai erejének csökkentése is azok közé az okok közé sorolható, amelyek következményeként a 21. század második évtizedére a kontinentálisan és regionálisan megvalósuló migrációt felváltotta a céltudatos, szervezett és jól finanszírozott legújabb kori népvándorlás.

Létező világunk többpólusú, azonban a társadalmi lét minden területére kiterjedő globalizáció ellenére sem sikerült az emberiség egészét érintő stratégiai szintű problémák, kihívások kezelésében a különböző hatalmi centrumok között valóban hatékony együttműködést kialakítani. Globalizált világunk működtetése oly mértékben lefoglal bennünket, hogy kevés kivételtől eltekintve azt sem vesszük észre, hogy ez a „mi globalizált világunk” mintha működési zavarokkal küzdene. Ugyanakkor lassan teljesen elfeledkezünk arról, hogy a multipolarizáció, a különböző civilizációs kultúrköröket alkotó társadalmi közösségek geopolitikát és geostratégiát is befolyásoló saját biztonságfelfogásán alapuló akaratának is az eredménye.

Ezek a kihívások – természetesen szimbiózisban a korábban is létezőkkel – korunk igazi, biztonságunkat ténylegesen fenyegető veszélyforrásai, amelyek hatás-talanítására a többpólusú világunkban létező erőcentrumok döntéshozói érdekeik szerinti, ám láthatóan más-más megoldásokat választanak.

Figyelemmel a Föld különböző térségeiben létező, konkrét országokhoz köthető katonai műveleti képességekre és ezeknek a biztonság rendszerében elfoglalt helyzetére, el kell ismernünk, hogy a lokális és regionális méretű katonai műveletek a jelenkorban ismét a praktikus politikai megoldás hatékony eszközévé váltak. E veszélyforrások és azok eltérő megoldási formációi okán realitásként kell számolni a lokális és regionális háborúk, valamint a katonai erővel megoldani kívánt konfliktusok bekövetkezésével.

A 21. század második évtizedében lezajlott, illetve jelenleg is folyó háborús és válságreagáló (nem háborús) katonai műveletek elemzéseinek eredményei egyértelműen azt mutatják, hogy korunkban a létező hadviselési mód vitathatatlanul a változás, az átalakulás állapotában van. De – és ezt is szükséges leszögeznünk – láthatóan, valamint érzékelhetően nem azon trendek mentén, illetve tartalommal, ahogyan ezt akár 5–8 évvel ezelőtt, a negyedik generációs hadviselés jövőbeni fejlődési irányai tekintetében az ezzel foglalkozó elméleti és gyakorlati szakemberek közül magukat az „aszimmetrikus hadviselés szakértői csoportjához” sorolók, tévedhetetlen prognózisként szóban és írásban egyaránt felvázoltak.

A háború, mint társadalmi létforma belső tartalma már az 1970-es években kezdett átformálódni. Gyakorlatilag kiterjedt a társadalmi lét minden szférájára, ugyanakkor pedig elhúzódó jellegűvé vált. A hadviselés e fejlődési szakaszát Ágh Attila rendszerszemlélete alapján megalapozottan nevezhetjük a modern kisháborúk időszakának.⁸ Ez a 20. század utolsó harmadában és a 21. század első évtizedében is a posztmodern hadviselés gyakorlati megvalósulása, ami *új konvencionális háborúként, nem konvencionális háborúként, destabilizációs háborúként és anómiás konfliktusként* tükröződött vissza a társadalmi közösségek létviszonyaiban.

Az *aszimmetrikusság, a hatásalapúság és a hálózatközpontúság* a fegyveres küzdelmet megvívó hadseregek kialakulása, és tervszerű műveleti alkalmazása óta a hadviselés – úgyis, mint tudományelméleti és úgyis, mint gyakorlati kategóriák – meghatározó jellemzői. A fegyveres küzdelem fejlődésével e jellemzők tartalma történelmi koronként változott és ez a változás ma is létező folyamat, mely visszahat a jellemzőkre és ezen keresztül a hadviselésre. Ez a helyzet, ez a változás eredményezi gyakorlatilag magának a hadviselésnek a fejlődését. Így alakulnak ki a már említett jellemzők, valamint egyéb más tényezők együttes hatásának eredményeként azok a hadviselési módok, amelyekkel a történelmi múltban, a jelenben és nyilvánvalóan a jövőben is a fegyveres küzdelem lefolyása és megvalósulása körülrajzolható.

A leírtak alapján szükségszerű kimondani, hogy a hadviselés – úgy is, mint tudományelmélet és gyakorlat, és úgy is, mint a fegyveres küzdelem különböző történelmi időszakokban megvalósuló formációja – egységes fogalmi és műveleti kategória. Ebből adódóan értelemszerűen helytelen megfogalmazás és helytelen tartalmi értelmezés,

8 Ágh Attila: Konfliktusok, háborúk. Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1989. ISBN 963 326 592 4

ha aszimmetrikus hadviselésről, hatásalapú hadviselésről, hálózatközpontú hadviselésről (szinte lezárhatatlan a rossz példák sora) beszélünk.

Hadviselés – mint tudományelméleti és gyakorlati kategória – tehát csak egy van, amelynek a különböző történelmi időszakokban más és más megvalósulási módjaival találkozhattunk, de gyakorlatilag az ókor hadviselésétől napjainkig az aszimmetrikusság, a hatásalapúság, a hálózatközpontúság és az átfogó jelleg e társadalmi létjelenségnek állandó, örökös kísérője, jellemzője volt.

Az ezredfordulót követő években a nemzetközi helyzet olyan irányba formálódott, amely a bizonyos országok, illetve hatalmi centrumok elleni konvencionális hadviselés politikai és fizikai költségeit elviselhetetlen teherré tette, elsősorban az amerikai döntéshozók számára, ezáltal kevésbé vonzó megoldási móddá téve az ezzel együtt járó katonai műveletek végrehajtását is. Ilyen körülmények közt az indirekt hadviselés a stratégiai tervezésben felértékelődik, ugyanakkor a gyakorlati alkalmazása különféle formákat ölthet.

A valódi támadók ahelyett, hogy közvetlen módon konfrontálódni egy nagyhatalom, vagy középhatalom (a célország) hátszágával, előtérbe helyezik a proxy-háborúk végrehajtását, amelyeket a rivális nagyhatalom, esetleg középhatalom közvetlen közelségében vívnak, hogy destabilizálják annak perifériáját. Így – természetesen ennek a sajátos és újszerű eljárásnak a sikeres megvalósítás esetén – a hagyományos értelemben vett megszállás helyét átveszik a puccsok és indirekt rendszerváltások, amelyek a hadviselésnek újabb, a korábbihoz viszonyítottan határozottan költségkímélőbb és politikai szempontokat értékelve kevésbé támadható formái.

Az „új hadviselés”⁹ elméletének lényege, hogy létrejöjjön és gyakorlattá váljon az alkalmazó hatalom, állam részéről egy olyan elmélet, amely lehetőség szerint elkerülhetővé teszi a hagyományos és különösen a direkt hadviselés végrehajtásának szükségességét a kormányzati stratégiában megfogalmazott célok elérése érdekében. Ennek az elméletnek a gyakorlata a *hibrid háború*.

Az „új hadviselés” tekintetében talán az egyik legfontosabb, ugyanakkor a hibrid háborúk szempontjából legrelevánsabb új elem a megvalósítás folyamatában a káoszelmélet. Természeténél fogva a káoszelmélet törekszik a látszólag kiszámíthatatlan kiaknázására, ezáltal oly mértékben indirektté téve a konfrontációt, hogy az agresszor képessé váljon a megtámadott fél nemzeti identitástudatán alapuló, a társadalmi közösség komplex védelmét biztosító képességeinek semlegesítésére.

Konstruktív, kreatív és irányított káoszról beszélhetünk akkor, amikor ezeket az erőket hadászati célok teljesítésére használják fel. A színes forradalmak és a nem hagyományos hadviselés teljességgel beleillenek ebbe az alapelvbe, általuk a mában hatékonyabbá válnak a rezsimváltás régebbi és hagyományos formái.

Ugyanakkor azt is világosan látni kell, hogy a hibrid háború első szakaszának, a színes forradalomnak a sikertelensége esetén a műveleti tevékenység – a látszat ellenére is rendkívül tervszerűen – az eszkaláció, vagy is a fegyveres küzdelem

9 Az Amerikai Egyesült Államok a 21. század második évtizedének elejére úttörő módon kidolgozta és a TC 18-01 (Special Forces Unconventional Warfare) dokumentumban rögzítette a multipoláris világrendben folytatott hadviselés új formáját, a háttérből irányítotttság módszerét.

irányába tartó tevékenységgé alakul (nem magától, alakítják). Ez a hibrid háború második szakasza, a gerilla hadviselési mód sajátos tartalommal és formációban megvalósuló olyan gyakorlata, amelyben a szereplők sorában az igazán érdekelt hatalom érintett és alkalmazott katonai erői (elsősorban a különleges csapatcsoporthoz tartozók) is részt vesznek fedetten, részben fedetten, vagy nyíltan. Ha ez a műveleti tevékenység sem vezet a kitűzött hadászati, illetve stratégiai cél/célok eléréséhez, bekövetkezik a hibrid háború harmadik szakasza, a ténylegesen érdekelt hatalom haderejének magas intenzitású katonai műveletekben megvalósuló, direkt hatásokon alapuló, a katonai potenciál minden képességét felhasználó összhaderőnemi katonai művelete, mely a harcászati szinttől a hadászati szintig terjedhet. A hibrid háborúnak előbb említett második (gerilla műveletek) és ebben a harmadik, klasszikus katonai műveleteket tartalmazó szakaszában az elsődlegesen érdekelt hatalom mellett a háborús katonai műveletben (műveletekben) részt vállalhatnak (többnyire vállalnak is) annak szövetségesei és érdekeltségi alapon ideiglenes partnerei (állami és nem állami szereplők) katonai erő, vagy félkatonai, valamint irreguláris fegyveres szervezetek alkalmazásával.

Ez az új hadviselési forma mindössze néhány éves, fejlődése még folyamatban van, de például az „Arab-tavaszi” eseményei, a Krím-félsziget Oroszországhoz történő visszacsatolása, az ukrán–oroszi konfliktus történései, illetve Törökország és Irán részvétele a szíriai válságban, de maga a szíriai hadszíntér háborús műveletei szemléletes példák az új hadviselés jövőbeli irányáról, hatásmechanizmusáról.

Az „új típusú hadviselés” tehát a hadviselésnek a 21. század második évtizedétől megvalósuló, nem hagyományos formája. A hibrid háború, mint ennek az új hadviselésnek a gyakorlata, akár a hadviselés posztmodern fajtájának sajátos jellemzőkkel bíró önálló szakasza, de akár önálló kategóriája is lehet. Minderre a releváns válaszokat azonban a jelenben és a jövőben megvalósuló hadtudományi kutatások igazolt eredményei adják majd meg.

Miután számba vettük mindazokat a legfontosabb tényeket, melyek geopolitikában és geostratégiában történő érvényesülése lokálisan, regionálisan és globálisan is hatással vannak létező világunk biztonsági állapotára és hatással vannak e biztonsági állapot milyenségét alapvetően befolyásoló, a jelenben érvényesülő, illetve megvalósuló hadviselésre, tanulmányunk további részében annak általunk legfontosabbnak ítélt jellemzőit kívánjuk bemutatni.

Gondolatok a jelenkor hadviseléséről

Az elmúlt mintegy negyed század során lezajlott háborús és válságreagáló (nem háborús) katonai műveletek elemzéseinek eredményei azt mutatják, hogy a műveleteket a hagyományosnak ítélt hadszínterektől, keretektől és környezettől jelentős mértékben eltérő tartalommal és módon hajtották végre. A Krím-félsziget Oroszországhoz történő visszacsatolását eredményező katonai műveletek. Az ukrainai és a szíriai hadszíntér eseményei, Kína és Oroszország biztonságpolitikájában visszatükröződő katonapolitikája, valamint katonai erejük technikai fejlesztése, továbbá műveleti alkalmazása, az Amerikai Egyesült Államok 2017 illetve 2018 fordulóján közzétett nemzeti biztonsági és katonai stratégiájának tartalma, a Balkán, a Közel-kelet és

a Csendes-óceán térségeinek művelési környezeti jellemzői megcáfolhatatlanul támasztják alá előbbi állításunkat.

Napjainkban már jól érzékelhető, hogy a fegyveres küzdelmek megvalósulása során változik a hadászat, a hadművelés és a harcászat közötti viszony. Ennek eredményeként várhatóan nem különböztetjük meg majd olyan élesen a hadműveletek különböző szintjeit, a hagyományos felelősségi köröket, a határokat a hadművészet három szintje között. Ugyanakkor kijelenthető, hogy a folyamatok szigorú hadászati ellenőrzés alatt maradnak.

Az atomeszközökkel vívott háború lehetőségét is figyelembe véve kijelenthető, hogy az egyébként hagyományosnak mondható fegyveres küzdelem a művelési térség egészében zajlik, a haderő minden komponensének, a bevethető legkorszerűbb eszközöknek, valamint a legszélesebb körű társadalmi képességek átfogó alkalmazásával. Jellemző a nagy hatótávolságú, nagy pontosságú fegyverek alkalmazása valamennyi, a műveletben részt vevő haderőnemenél. A műveletek megszakítás nélkül folynak a haderőnemek csapásainak egyidejű alkalmazásával.

Kontinentális térségben a szárazföldi műveletek kiemelt fontossága megmarad, de ezek mellett döntő lesz a légtér feletti ellenőrzés kívánt szintjének megszerzése és fenntartása, továbbá a rakéta- és tűzcsapások végrehajtása. Kétségtelenül nőni fog a felderítés szerepe, az erők széttagolásának és megóvásának szükségessége, továbbá a hatékony légvédelem és rakétavédelem jelentősége.

A jelen és a jövő hadseregei tehát a változó hadművelési körülmények teljes skálájával szembesülnek, ezért a leírtakra figyelemmel célszerű, ha a következőkben áttekintjük mindazokat az alapvető feladatokat, amelyek korunkban a társadalmi közösségek által fenntartott fegyveres erőkre hárulnak.

Megállapíthatjuk, hogy a 21. század első évtizedének vége után a különböző civilizációs kultúrkörökhöz tartozó országok és nemzetek hadseregei a globálisan érvényesülő kihívások tükrében, figyelemmel a regionálisan érvényesülő stratégiai és politikai jellemzőkre, egységesen az alábbi feladatokat hajtják végre:

- az adott társadalmi közösség (csoport, nemzet, nemzetközösség, szövetség) biztonságát érintő katonai fenyegetések visszatartása;
- az adott társadalmi közösség (csoport, nemzet, nemzetközösség, szövetség) gazdasági és politikai érdekeinek, társadalmi-közösségi identitásának védelme;
- békeidőszaki katonai műveletek végrehajtása;
- a katonai erő válságreakáló és háborús katonai művelési alkalmazása.

A fentiekben felsorolt alapvető feladatok végrehajtása a fegyveres erővel szemben olyan követelményeket támaszt, amelyek birtoklása a feladatok végrehajtásának biztosítékát jelenti. A fegyveres erővel szemben támasztott elsődleges követelmények:

- a hadászati visszatartás képességének fenntartása;
- a mozgósítási és harci készenlét fejlesztése;
- a hadászati mobilitás fenntartása;
- feltöltöttség jól kiképzett és felkészített személyi állománnyal;
- technikai ellátottság korszerű eszközökkel, illetve az anyagi, technikai tartalékok biztosíthatósága.

A jelenkori hadviselés néhány jellemzője

A közelmúltban és napjainkban lezajlott magas és alacsony intenzitású katonai műveletek tapasztalatai alapján, korunk hadviselése tekintetében a következő legfontosabb tendenciák tapasztalhatók:

- ❖ A magas intenzitású műveletek végrehajtása során az erők és eszközök döntő irányba történő összpontosításának elve megmarad, de módosul. Mindenekelőtt olyan módon, hogy azt a pusztító eszközök (tűzeszközök) és azok tűzcsapásainak összpontosításával fogják megvalósítani. Ennek következtében a nagy műveleti térségek, a nagy földrajzi kiterjedések ellenére (vagy azzal együtt) sem lesznek lefedetlenek, hiszen annak minden négyzetméternyi területe a nagy pontosságú, nagy hatóerejű fegyverrendszerek komplex kontrollja és behatása alatt áll.
- ❖ A csapásmérő csapatcsoportosításokat az egyébként széttagolt, nem összefüggő hadászati, illetve hadműveleti csoportosítás elemeiként csak az alkalmazás utolsó vagy legutolsó időszakában vonják előre és vetik be a számukra kijelölt műveleti szintéren.
- ❖ A már említetteknek megfelelően megváltozik, módosul a hadászat, a hadművelet és a harcászat közötti viszony. Ugyanakkor mindhárom kategória megőrzi a jelentőségét, de átalakul a viszonyrendszerük, ami a hadviselés egésze tekintetében új minőségi szintet jelent. Vagyis a hadászati eszközök csapásainak, illetve az ellenség csoportosításai szétverésének eredményessége – a jövőben egyre inkább – a harctevékenységek hadműveleti és harcászati szintű sikereitől fog függni.
- ❖ Változnak a fegyveres küzdelem belső, illetve külső mutatói. A fegyveres küzdelemben szorosan kapcsolódnak egymáshoz a részt vevő haderőnemek, illetve az azokat alkotó fegyvernemek és szakcsapatok műveletei. Ezek során a műveleti csapatcsoportosítások rendkívül összetett, a 20. század első felében megvalósuló katonai műveletekhez viszonyítottan nagy mennyiségű, egymással következetesen összefüggő hadászati, hadműveleti, illetve harcászati feladatot oldanak meg egy azonos küldetés érdekében és keretében. Az ilyen tartalmú és jellegű műveletek az összhaderőnemi műveletek.
- ❖ A csapatok tevékenységének módjai támadásban és védelemben egyre jobban közelednek egymáshoz.
- ❖ Minden ezzel kapcsolatos „okoskodás” ellenére sem tartható az az alapvetés, hogy a nagy térségben kis erőkkel vívott hadműveletek végrehajtása során a fegyveres küzdelem megvalósulása veszteség nélküli, vagy minimális veszteségekkel lesz végrehajtható. A kontaktus nélküli háború szlogenje tarthatatlan ott, ahol a katonai műveletek eredményeként, különösen a háborús katonai műveletek eredményeként sikert, győzelmet akarunk elérni. El kell fogadnunk a még kezelhető, de a győzelem érdekében szükségeszerű veszteségeket.
- ❖ A veszteségek indokolhatatlan megnövekedésének elkerülése érdekében arra kell törekednünk, hogy a műveleti szintér azon részén, ahol a döntést összhaderőnemi, esetleg haderőnemi műveletek keretében, a feladat-végrehajtásra létrehozott és célszerűen kialakított hadműveleti vagy hadműveleti-harcászati szintű csapatcsoportosítások harci műveleti tevékenységével kívánjuk biztosítani, ott már a fegyveres küzdelem kezdetén el kell érni, hogy a kontaktus nélküli

művelet kontaktusos jellegűvé változzon. Vagyis közvetlen harcérintkezésbe kell kerülni az ellenséggel, és a közvetlen harcérintkezésben folytatott támadó vagy védelmi harc eredményeként el kell érni a kitűzött műveleti célt. Ha nem így történik, az adott műveleti szintéren összpontosított csapatsoportosítás (csapatsoportosítások) a pusztító eszközök, tűzeszközök tűzcsapásainak hatásai alá kerülnek és elviselhetetlenül nagyarányú veszteségeket szenvednek.

- ❖ A hadműveleti, illetve harctevékenységeknek jellemző vonása a tűzfegyverek hatótávolságának megnövekedése a fegyveres harc minden szférájában.
- ❖ Külön jelentősége van és lesz a csapatok azon képességeinek (a nem halálos képességeknek is), amelyek alkalmasak lesznek arra, hogy meg tudják semmisíteni az ellenség politikai és gazdasági vezetésének infrastruktúráját.
- ❖ Döntő jelentősége lesz a jövő háborújában a zavarvédett légvédelmi rendszereknek, amelyek funkcionális képességeik okán hatásos harcot tudnak folytatni az ellenség repülőeszközeivel és hadszíntéri rakétaeszközeivel szemben. A légvédelem rendszerét – figyelemmel a jelen és jövő magas intenzitású fegyveres küzdelmének jellemzőire – három szintre célszerű lépcsőzni. Az első szint a hadászati légvédelem komplex rendszere, a szárnyas és ballisztikus rakéták elleni harc valamennyi elemével együtt. A második szint az elsőrendűen fontos vagy fontosnak tartott objektumok védelmére létrehozott légvédelmi rendszer. A harmadik szint a tényleges harcmező oltalmazását jelentő, döntően és meghatározóan a szárazföldi vagy a haditengerészeti csapatsoportosítás légvédelmére létrehozott rendszer.
- ❖ Az ellenség vagy a feltételezett ellenség – nyilvánvalóan tervezve az agressziót – az általa szükséges rendszabályok sorát fogja megvalósítani a támadás kezdetének és jellegének fedése céljából. Ennek érdekében minden szinten és minden módon minden információs műveleti képességét alkalmazni fogja, sőt kiterjeszti azt a műveletek teljes spektrumára és időtartamára.
- ❖ A nem atomeszközökkel vívott háború esetén a légi fölény kivívása, illetve a nagy pontosságú fegyverek tömeges alkalmazása döntő hatással van, illetve lesz a fegyveres küzdelem kimenetelére. De ez nem jelenti azt, hogy a hadászati siker elérése érdekében ne lenne szükség a szárazföldi csapatok összpontosított földi hadműveleteire. A 21. században a fegyveres küzdelem összhaderőnemi szintű, tehát a siker elérése az egyik vagy másik haderőnem primátusával nem biztosítható.
- ❖ Korunk fegyveres küzdelmeiben az erkölcsi tényező szerepe ismét megnőtt. Ezt a tényt a fegyveres erők kiképzése során figyelembe kell venni.

A tények makacs érvek

Az előzőekben ismertetett jellemzők tartalmára figyelemmel, a korunkban megvalósuló hadviseléssel összefüggésben fontosnak tartjuk kihangsúlyozni a következőket. Korunk és a jövő háborúi – legalábbis amelyeket ezen a bolygón vívnak – az örökösen érvényesülő gazdasági érdekeken túl egyértelműen eszmékhez és elsősorban identitásalapú eszmékhez kapcsolódnak. Az emberiség olyan sokáig vívott területszerző háborúkat, hogy hajlamosak vagyunk elfelejteni, miszerint különböző történelmi

korokban azért háborúztak, hogy egy vallást vagy egy politikai rendszert erőszakosan egy ellenséges vagy ellenségesnek kikiáltott népre, népcsoportra, társadalmi csoportra.

A hadviselés fejlődéstörténetét átgondolva, leegyszerűsített megközelítésben kijelenthetjük, hogy az atomfegyver megjelenéséig lehetséges volt a választás a két alapvető hadászati cél: a megsemmisítés vagy a kifárasztás (semlegesítés) között.

Az atomfegyverek alkalmazásának bekövetkezése esetén gyakorlatilag újra a letűnt korokban vívott megsemmisítő csaták fenyegetik a világot. Az egyetlen, bár lényeges különbség pusztán csak az, hogy nem csupán hadseregek, hanem egész emberi közösségek semmisülnének meg. Ezt annak köszönhetjük, hogy a tudományt is besorozták a harcosok közé, amely ténynek nagyon leegyszerűsített következményeként: „Dávid parittyájából nagy hatótávolságú, nukleáris rakéta lett”.

Az atomfegyverek alkalmazásának elve szerinti hadviselési mód leglényegesebb eleme a csapás kivitelezése anélkül, hogy annak végrehajtója felfedné magát, és ez a ma, illetve a holnap létező katonai erő valódi forrása. Ha – soha ne történjék meg – bekövetkezik a „ballisztikus rakéták földrészek közötti háborúja”, a célkitűzés elméletileg a napóleoni lesz – „hatástalanítsd az ellenség tüzéréjét, mielőtt még komolyabb eredménnyel használhatná azt” – csak nagyobb formátumban.

A 21. század következő fegyveres konfliktusaiban az lesz a győztes, aki először támad – hadüzenet nélkül, illetve anélkül, hogy egyáltalán bármi jelét adná a készülődésnek. Ez korunk fegyveres küzdelmének valódi és alapvető természete, amely bénító pusztítást eredményez. Viszont a meglepetést egyre nehezebb elérni.

Az Egyesült Államok és Oroszország legalább negyed százada versenybe kezdett a világűr birtoklásáért, de ezt a helyzetet a világ általában véve csaknem teljesen figyelmen kívül hagyta. A két ország (és ki tudja még kik) jelentős felderítést végeztek és végeznek a valójában személyzet nélküli műholdakról.

A hagyományos eszközökkel vívott fegyveres küzdelmekben a politikai beavatkozás lehetősége mindig fennáll. A nukleáris fegyverekkel vívott küzdelemben azonban erre a beavatkozásra nem lenne idő. Egy elnök, egy miniszterelnök vagy egy diktátor parancsot adhatna a „gomb megnyomására”, de utána el kell állnia az útból. A műveleteket vezénylő őszhaderőnemi-parancsnok kezdeményező szerepe és felelőssége szinte korlátlan.

Korunk hadviselésében megvalósuló fegyveres küzdelmek jellemzői okán – véleményünk szerint – a magasabb szintű katonai vezetésben két csoport alakul ki. Az egyik a műveleteket irányító, a másik pedig a műveleteket közvetlenül vezető műveleti parancsnokok köre. A műveletek során a rangidős parancsnokoknak viszonylagos biztonságban kell maradniuk a digitalizált térképeikkel és számítógépeikkel, viszont a „csatatéri parancsnokok” köréhez tartozóknak az arcvonalból kell a műveleteket irányítani. Nekik újra fel kell venniük a személyes kapcsolatot a csapataikkal és embereikkel. Ez ugyan nem annyira egyszerű, mint mondjuk a 19. században, de a mai, digitalizált világunkban megvannak az eszközök arra, hogy eljussanak hozzájuk. A „csatatéri parancsnokoknak” – néhány kivételtől eltekintve – a hadműveltek során megvalósuló ütközetekben semmivel sem lenne könnyebb dolga, mint a múlt nagy hadvezéreinek. Arra is fel kell készülni, hogy ebben a helyzetben ezek a parancsnokok a veszteséglisták élén szerepelnek majd ugyanúgy, mint a régi idők harctéri tábornokai.

Mindebből adódik, hogy újra ki kell alakítani a parancsnokok kor követelményei szerint személyiségét. A jövő hadseregeit – a társadalmi igényekkel összhangban – a 21. század igényelte szaktudással rendelkező műveleti és szakterületi parancsnokoknak kell vezetni.

Befejezés gyanánt néhány konklúzió

A negyedik generációs hadviselés korszaka egyúttal a nukleáris hadviselés korszaka is, ami tartalmi jellemzői okán napjainkra jelentős mértékben újjáformálta, fajsúlyossá tette – a korábbi megítélésekkel szemben – a katonai erő biztonság garancia-rendszerében betöltött helyét és szerepét.

A multipoláris világrendben folytatott hadviselés főszereplője továbbra is a háttérből az eseményeket mozgató állam (nagy vagy középhatalom). Az úgynevezett nem állami szereplők, a civil mozgalmak és szervezetek valójában proxy-szereplők. Részvételük a hibrid háború első szakaszában teljes egészében, míg a második szakaszában, számos esetben szükséges, illetve elengedhetetlen, de a folyó műveletek tervezése, az események befolyásolása, a stratégiai irányítás a valódi támadó kormányzati stratégiájával összhangban történik.

Az „új típusú hadviselés” elméletének és gyakorlatának követői ugyan nem szívesen, mi több elkerülendő következményként, ám a hibrid háború harmadik fázisaként mégis csak számolnak reguláris haderejük egészének, vagy részeinek magas intenzitású és direkt hatásokon alapuló katonai műveleti alkalmazásával. Természetesen összefüggésben a jelen tanulmányunkban közreadott jellemzőkkel és elvekkel – meglátásunk szerint – egy ilyen, nem nukleáris fegyverekkel vívott háborús katonai műveletben résztvevők szinte mindegyike – a hibrid háború e szakaszában – gyakorlatilag a békeidőszak során létrehozott, kialakított, felkészített és kiképzett reguláris hadserege által birtokolt katonai képességekre támaszkodhat.

A stratégiai, illetve hadászati célok eredményes megvalósításának igénye a hibrid háború ezen fázisában ki fogja követelni az érdekeltek részéről a létező, illetve rendelkezésre álló katonai potenciáljuk teljes mobilizálását, alkalmazását. A résztvevők (állami és nem állami szereplők) sorsát, társadalmi közösségük jövőjét ebben az élethelyzetben, az általuk fenntartott és felkészített fegyveres erőik, hadseregeik háborús katonai műveletben, rendkívül rövid időtartamban (mintegy 4–8 nap) megvalósuló hadműveletek megvívása során nyújtott katonai műveleti hatékonysága fogja eldönteni.

Digitalizált világunkban a kibertérben zajló folyamatok társadalmi igények szerinti biztonságos, innovatív és egyúttal a társadalmi közösség fenntartható fejlődését garantáló sikeres megvalósítása össztársadalmi feladat. Ez a projekt – a terrorizmus elleni védekezéshez hasonlóan – tehát össztársadalmi képességeken alapuló kormányzati stratégiában lefektetett elvek alapján tervszerűen megvalósuló komplex tevékenység. Mindebből adódik, hogy a haderő a kibertérben zajló eseményeknek végső soron csupán csak az egyik, bár kétségtelenül fontos szereplője. A virtuális hadszíntéren folyó műveleti tevékenysége pedig elsősorban arra kell, hogy irányuljon, hogy a földrajzilag meghatározható műveleti térségben zajló fegyveres küzdelem

harci, hadműveleti és hadászati, illetve stratégiai célkitűzései sikeresen megvalósuljanak.

Tanulmányunk megjelentetésével igazolni kívántuk, hogy korunk hadviselése társadalmi létjelenségként is továbbá hadelméleti, valamint katonai műveleti síkon egyaránt értelmezhető. Nem titokzatos és megfeythetetlen „fekete lyuk”. A folyamatos változása, módosulása mellett, vagy azzal együtt tartalmi átalakulása kutatható és rendszerezhető. Célravezető azonban, ha e tevékenységünk során a vizsgálat módszerét az egyetemes hadtudomány tudományelméleti és tudomány-rendszertani tétéleire alapozzuk.¹⁰

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Clausewitz, Karl von: A háborúról. (I–II. kötet) Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1961–1962.
- Ágh Attila: Konfliktusok, háborúk. Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1989.
- Szternák György: A katonai műveletek megvívásának jellemzői napjainkban, levonható következtetések, hatása a hadtudomány fejlődésére. Sereg Szemle VIII. évfolyam, 3. szám (2010. július–szeptember).
- Deák János: A katonai műveletek hadászati jellemzői napjainkban. Hadtudomány, 2005/4. szám (http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2005/4/2005_4_6.html /2008. 05. 19./)
- Forgács Balázs: Káosz vagy rend a gerilla-hadviselésben? Kommentár, 2008/1. szám
- Brzezinski, Zbigniew: A nagy sakktabla. Budapest, Európa Könyvkiadó, 1999.
- Kőszegvári Tibor: Hadviselés a 21. században. Hadtudomány, 1999/1. szám.
- Julier Ferenc: A hadvezetés művészete. Budapest, Magyar Szemle Társaság, 1931.
- Csizmadia Sándor: A geopolitika, mint a nemzetközi kapcsolatok elemzésének módszere. Külpolitika, 1998/1. szám.
- Ágh Attila: Globális kihívás. Magvető Kiadó, Budapest, 1987.
- Suhay Imre: Hadviselés és hadvezetés. Budapest, Singer és Wolfran, 1940.
- Giap, Vo Nguyen: A népi háborúról. Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1960.
- Kovács Jenő: A hadászat, a geostratégia, a katonai doktrína új irányzatának hatása Magyarországon honvédelmi rendszerére. (Budapest, ZMKA, Doktori értekezés, 1989.)
- Oliver Stone – Peter Kuznick: Amerika elhallgatott történelme. Hungarian edition, Kossuth Kiadó, 2014. ISBN 978-963-09-7996-2
- Szendy István: Hadelmélet és katonai műveletek. Második kötet: Társadalom és hadügy. Budapest, Nemzeti Közszerológati és Tankönyv Kiadó Zrt., 2014. ISBN 978-615-5491-05-4
- Szendy István: Hadügy és hadviselés. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2017. ISBN 978-615-5764-57-8 (online) http://akfi-dl.uni.nke.hu/szakmai_kiadvanyok/i_ndex.php

10 Vö. Szendy István A hadviselés, mint tudományelméleti és tudomány-rendszertani kategória. Hadtudomány 2017/3–4. 106–129.